

БРАНКО РАДОВИЋ, СПОЉНА ТРГОВИНА
ЦРНЕ ГОРЕ 1980-1990, Подгорица, 1995, стр. 335

Бранко Радовић, познати наш стручњак за спољну трговину и дугогодишњи дјелатник у овој области како у земљи тако и у иностранству, представио се овом књигом јавности у којој је обрадио један значајан сегмент од 10 година спољне трговине Црне Горе. Радовић, као и његов покојни отац Благота, потврђује да није довољно само писати као стручни познавалац једне материје, анализирати све проблеме из те области, дати приједлоге и понудити рјешења итд., већ је потребно писати разумљиво и за ширу јавност која недовољно или уопште не познаје третирану област. Управо, Радовић је својим стилем показао разноврсност како задовољити и стручног и обичног читаоца. Та особина Б. Радовића даје књизи посебну драж и могу да је читају сви они који то зажеље, без обзира на њихово образовање и да разумију и схвате њене поруке.

Када аутор усклади те своје особине и приближи своју књигу сваком читаоцу онда је он постигао, како се то каже, свој циљ.

О спољној трговини уопште постоје значајни статистички подаци, али о њој нема или има мало анализа са коментарима, упоређењима и порукама. Бранко Радовић је управо користио све наведене елементе и овом књигом показао колико је значајно ово питање за развој привреде уопште, посебно привреде какву има Црна Гора.

У периоду који Радовић третира, спољна трговина била је не-самостална и неактивна. Ондашња друштвена стварност и њена политика сматрала су да социјалистичком друштву, које је тада изграђивано и које је егзистирало, није потребна спољна трговина, већ управо она је требало да "одумре" као што је требало и сама држава.

Структуру књиге чине 23 поглавља, увод, закључна разматрања и један прилог који садржи 97 држава и њихову трговинску зависност (увоз-извоз) од бруто домаћег производа у 1991. години.

Свакако да овакве књиге морају бити снабђевене разним табелама, што аутор и чини дајући укупно 25 табела и више дијаграма.

Аутор је као врстан зналац ове проблематике указао на више питања која су значајна за разматрање и доношење коначних судова о овој теми, али због важности указаћемо само на неколико њих која сматрамо кључним за ову књигу. Укупни извоз и увоз привреде Црне Горе у десетогодишњем периоду (1980-1990), регионална усмјереност увоза и извоза, највећи спољнотрговински партнери Црне Горе, спољнотрговинска зависност у формирању друштвеног производа Црне Горе и поруке књиге јесу питања која смо издвојили због свога значаја.

У посматраном периоду, како наводи Радовић, укупна спољнотрговинска размјена Црне Горе остварена је у висини од 4.088,9 милијарди УСД. Увоз је у поменутом периоду био већи од извоза за 118,5 милиона УСД. Укупни десетогодишњи спољнотрговински дефицит учествовао је са само 0,008429% у формирању друштвеног производа у Црној Гори. Пошто је годишњи просјечни дефицит спољнотрговинског биланса Црне Горе износио 11.850.000 УСД, аутор књиге закључује да је само 10-15% девизних годишњих прихода од иностраног туризма могло покрити просјечни годишњи дефицит трговинског биланса Црне Горе. У посљедње четири године третираног периода Црна Гора је остварила суфицит у својој спољној трговини у висини од 214,8 мил. УСД, али како закључује аутор књиге, Црна Гора је овим суфицитом "финансирала високи југословенски спољнотрговински дефицит."

Међутим, према Радовићу то је био изнивелисани уравнотежени биланс. Укупни раст извоза за поменути период износио је 57,8%, односно просјечно годишње 4,7%, док је југословенски у истом периоду износио 59,4% односно 4,8% просјечно годишње. Највећи годишњи извоз Црна Гора је остварила у 1989. години 263,1 милион УСД, што је био и рекорд у привредној послеријатној историји Црне Горе.

Што се тиче регионалне усмјерености извоза привреде Црне Горе у поменутом десетљећу, она је у првом реду била окренута према тадашњим социјалистичким земљама са 56,1%, са развијеним земљама Запада са 34,7% и са земљама у развоју са 9,2%. Аутор указује да је

привреда Црне Горе са развијеним земљама Запада у десетогодишњем периоду билијежила у извозу просјечни годишњи раст од 15% што је било изнад просјечног годишњег раста југословенске привреде (9,8%), Веома је интересантно истаћи ауторово запажање да је привреда Црне Горе у 1989. а затим са нешто мањом разликом и у 1988. и 1990. години имала "сопствену покривеност увоза извозом".

Укупан извоз Црне Горе у десетогодишњем периоду у социјалистичке земље износио је 1.112,5 милд. УСД, а у развијеније земље Запада 689,4 мил. УСД, док је са земљама у развоју остварено свега 183,3 мил. УСД.

Регионална усмјереност увоза у посматраном периоду остварена је са развијеним земљама 58,7%, социјалистичким земљама 34,8% и земљама у развоју 6,5%.

Највећи спољнотрговински партнери Црне Горе у 1990. години биле су у извозу Италија, бивши СССР и бивша Чехословачка, а у увозу бивши СССР, Италија, СР Њемачка, док је спољна трговина у највећем обиму остварена са Италијом, бившим СССР-ом и бившом Чехословачком.

Пошто аутор није могао утврдити за посматрани период који су то производи чинили највећи извоз привреде Црне Горе, узео је 1990. годину, за коју је имао податке, као репрезентативну и саопштио да је извоз алуминијума учествовао са 59% у укупном извозу, а електрична и нелектрична опрема за домаћинства, гвозђе, челик, обућа, одјећа и грађевинске машине 26,9% и екстензивни извоз бројних роба 14,1%. Извоз алуминијума кретао се константно, годишње у посматраном периоду изнад 100,0 мил. УСД, а у појединим годинама и до 140,0 мил. УСД.

Структура робног извоза привреде Црне Горе, како констатује аутор, у третираном периоду износила је 72,3% репродукционих роба, 6,1% инвестиционих роба и 21,6% роба широке потрошње у укупном робном извозу.

Просјечно годишње остваривање друштвеног производа у Црној Гори у посматраном периоду од 1.405,8 милијарди УСД, извоза од 198,5 милиона УСД, увоза од 210,3 милиона УСД и просјечна годишња вриједност спољне трговине од 408,8 милиона УСД, показују удео извоза и увоза у формирању друштвеног производа и спољне трговине у цјелини о смањивању удјела увоза у формирању друштвеног производа, посебно од 1987-1990. године.

Аутор егзактним показатељима обара мишљење па чак и тврдњу о високој увозној зависности привреде Црне Горе. Он сматра да у десетогодишњем периоду просјек који је остварен од 14,96% увоза роба у стварању друштвеног производа не може се сматрати високо увозном зависном привредом.

Према аутору, високо увозном зависном привредом могу се сматрати "само оне привреде код којих је увоз роба претежни чинилац у стварању друштвеног производа што, како се види, није карактерисало привреду Црне Горе у последњем цјеловитом десетљећу иза нас".

На крају свог рада аутор у закључним разматрањима тврди "да је наш спољно-трговински биланс, посматран у деветој деценији овога вијека, био самофинансиран". Термин "самофинансиран" који употребљава аутор значи уравнотежен, позитиван. Аутор наглашава да се у бившој Југославији тврдило да је спољно-трговински биланс Црне Горе био дефицитаран и да су тај дефицит финансирали други у бившој Југославији. Веома су важне, по нашем мишљењу, поруке аутора ове књиге које се односе на стање послје скидања економских санкција СР Југославије. Аутор претпоставља да се послје укидања санкција СБ УН нећемо непосредно вратити на мултилатерално свјетско тржиште роба, услуга, технологије и капитала, већ ће наш пут до тог тржишта водити преко билатералних уговора. Аутор види у даљем економском развоју Црну Гору и њену територију слободном зоном попут многих малих земаља сличних Црној Гори (и по територији, становништву и по свом географском положају) које су то већ учиниле и својим економским развојем као Хонг-Конг и Сингапур, сврставши се, послје САД, у најконкурентније привреде свијета. Свакако да је то перспектива економског развоја Црне Горе, што потврђује непосредна настојања економске политике коју званична власт већ почиње да реализује, прво преко законских пројеката а затим и конкретним активностима.

Овом књигом Бранко Радовић је допринио да се скину неки табуи о спољној трговини Црне Горе и указао на приоритетна питања која послје економске блокаде треба предузети како би се наша привреда што прије укључила у свијет.

др Бранислав Маровић